

Valfri välfärd i teori och praktik

Recenserad bok: *Valfri välfärd. Ett medborgarperspektiv på den svenska välfärdsstaten*

Författare: Johan Vamstad

Förlag: Arkiv förlag, Lund (254 sidor), 2015

Boken *Valfri välfärd. Ett medborgarperspektiv på den svenska välfärdsstaten* är ett resultat av en tidigare presenterad undersökning inom området, ett treårigt forskningsprojekt. Boken är skriven av Johan Vamstad, docent i statsvetenskap vid Ersta Sköndal högskola. Ett kapitel i boken som behandlar missbruksvård är författad av Kerstin Stenius som är forskare vid Institutet för hälsa och välfärd i Finland. Boken består av totalt åtta kapitel. Kapitlen är: 1. "Valfrihet ur ett medborgarperspektiv", 2. "Valfrihetens teoretiska grunder", 3. "Från välfärd som valfrihet som välfärd. 50 år av svensk valfrihet", 4. Valfrihet i tre svenska städer, 5. "Ung och fri: valet till gymnasiet", 6. "Nya val för gamla medborgare: om valet av äldreomsorg", 7. "Valfrihet och beroende: om val i missbruksvården", 8. "Olika valfrihet för olika medborgare: sammanfattande analys". Hela boken kan ses som en resa där läsaren får möta den valfria välfärden i såväl teori som praktik. Boken bygger nämligen på en riklig empiri vilken är dess stora förtjänst. Det är ett mycket bra material men också upplägg av undersökningen som presenteras. Precis som författaren konstaterar i bokens

inledande förord är empirin blandad. De vetenskapliga metoder och ansatser som studien utgår ifrån kan ses som en metodologisk mix. Både kvalitativa metoder som kvantitativa metoder används. Det empiriska materialet består av forskningsenkäter, fokusgruppintervjuer, intervjuer, telefonintervjuer och övrigt insamlat material såsom litteratur och tidigare forskning. Intervju- och enkätfrågorna finns också som bilaga i boken vilket underlättar för läsaren att ta del av såväl insamlingen som bakgrunden till det presenterade materialet. För den läsare som är intresserad av området finns en omfattande litteraturlista bestående av 100 referenser.

I bokens inledning berättar författaren om själva utgångspunkten i boken det vill säga begreppet valfrihet och begreppets innebörd ur ett medborgarperspektiv. Författaren skriver: "Genom att säga att man har ett val menar man att man kan bestämma själv och att man har möjlighet att påverka sin situation på det ena eller det andra sättet. Detta är något som vanligtvis betraktas som bra: det är positivt att kunna bestämma själv. Omvänt är det negativt att inte ha ett val, alltså att ha sina möjligheter be-

gränsade och att vara låst till ett öde som man inte själv kontrollerar. Frågan om att ha eller inte ha ett val är alltså en fråga om frihet – valfrihet. Därför är det egentligen inte konstigt att valfrihet har blivit en viktig politisk fråga” (s.9).

Bokens andra kapitel som rör de teoretiska grunderna för begreppet valfrihet är mycket bra utformat och ger en god genomgång av begrepp och teori för läsaren. Som läsare får man direkt i bokens inledning en upplevelse av en välskriven och viktig bok. Bokens styrka är enligt min uppfattning att den ger riklig med kunskap om medborgares erfarenheter av valfriheten i praktiken. De grupper som undersöks i boken är äldre personer, personer med missbruk och unga personer som ska göra gymnasieval. Dessa grupper har kommit till tals i forskningen och i boken på ett tydligt vis. Framställningen baseras på intervjuer med 350 äldre personer i samhället och 1 350 gymnasieelever och 220 personer som får vård och behandling för missbruksproblematik i en forskningsenkät. Dessutom presenteras intervjumaterial baserat på såväl djupintervjuer som gruppintervjuer med de undersökta grupperna. Undersökningen har genomförts i tre större städer i Sverige; Helsingborg, Nacka och Västerås. Som läsare får man möta flera spännande och intressanta resultat. Boken är därför ett viktigt bidrag till den svenska välfärdsforskningen. Den visar att valfriheten varierar mellan olika samhällsgrupper. Valet till gymnasiet beskrivs som ett frihetsprojekt där

unga människor kan själva göra sina val till utbildningsplats. Undersökningen visar också att på få problem i valsituationen för gymnasieeleverna. För äldre personer som valt hemtjänst upplevs inte valet som en frihet då till exempel flera som är missnöjda med sin hemtjänst inte använder sin rättighet att välja bort denna. För personer med missbruksproblematik är valfriheten mycket mer begränsad. En av undersökningens tydligaste resultat var skillnaderna som framkom mellan personernas erfarenheter av valfrihet och personernas olika bakgrund. De bakgrundsfrågor som studeras i undersökningen utgjordes av inkomst, utbildning och födelseland. Bland annat konstaterade författaren att ”... utlandsfödda med låg hushållsinkomst och föräldrar med låg utbildning använde färre källor till information och vägde in färre skäl av sina val” (s.217). Boken är välskriven och intressant ur ett välfärdsperspektiv och ger en djup inblick i betydelsen av valfrihet för olika samhällsgrupper. Boken kan varmt rekommenderas den som vill läsa mer om valfrihetens innebörd och olika röster från skilda samhällsgrupper. Boken avslutas med följande ord: ”Det är tydligt att olika grupper reagerar olika på att sociala rättigheter villkoras med åtminstone en viss grad av aktivitet. Valfrihet kan både möjliggöra ett fungerande socialt medborgarskap och göra det onåbart för stora grupper av medborgare. Eventuellt kan man se valfrihet som en del i ett medborgarskap där kravet på aktivitet också möts av en rätt att delta. Om man kräver att medborgar-

na ska ta en aktiv roll genom att välja borde man möjliggöra detta deltagande genom att göra det till en rättighet. Valfriheten har som den genomförts blivit lika mycket en skyldighet som

en frihet för betydande grupper medborgar och om den ska bli en social rättighet måste den – på sociala rättigheters vis – vara möjliggjord av samhället” (s.226).

Jörgen Lundälv

Docent

Göteborgs Universitet

Umeå Universitet

Jorgen.Lundalv@socwork.gu.se

Jorgen.Lundalv@surgery.umu.se